

AXVIII. század — legalábbis a megelőző évszázadokhoz képest — csöndes, békés korszak volt a magyar történelemben. A Rákóczi-szabadságharc és a török elleni délvidéki küzdelmek után a háborúk megkímélték az országot, a szatmári békét, 1711-et követően tartósan ígérkezett a nemesség és a bécsi udvar közötti megegyezés — a rendi ellenállás csak II. József (1780–1790) uralkodásának végén újult fel rövid időre. A politikai élet és az eseménytörténet nyugalma ellenére számottevő változások következtek be a társadalomban és a mindennapi életben. Az ország gazdasága lassan megerősödött, a népességszám négy–négy és félmillióról a duplájára szaporodott. A mezőgazdasági termékek iránt megélénkült kereslet a magyar termelőket is bekapcsolta az európai gazdasági vérkeringésbe. Az áruk mozgásával a nyugat-európai eszmék, divatok is könnyebben eljutottak az országba.

De vajon milyen volt a XVIII. század végének Magyarország? A Nyugat-Európából érkező látogató és a felvilágosodás eszméit követő társadalmi elit szemében *elmaradottnak*, *szegényesnek* tetszhetett. Az ország társadalmi és politikai intézményei erősen feudális jellegűek voltak. S ez a *rendi helyzet* rányomta a bélyegét az egyének és a társadalmi csoportok életmódjára, műveltségére is.

A népesség zöme a legtöbbször kis családi gazdaságban élő *paraszt* volt, földesúri alávetettségben *úrbéres földön* gazdálkodott. A lassanként túlnépesedő Nyugat-Dunántúlon és északon a felemelkedési lehetőségei korlátozottak — de az életformáját erősebben meghatározta a hagyomány. A ritkábban lakott alföldi területeken éppen fordított volt a helyzet. A paraszti műveltség akkoriban kezdett „népművészet”-té válni. És nemcsak tájak szerint különbözött egymástól, hanem aszerint is változott, hogy kis agrárvárosokban és mezővárosokban avagy falvakban élőkéről volt-e szó. Az ezekben a városokban élő parasztok lakáskultúráját, viseletét érezhetően megváltoztatták a kézművesek és a kereskedőpolgárok példái. Sőt, ezek a példák később a falvakra is kisugároztak.

Műzeumaink kevés tárgyat őriznek e korból. A paraszti háztartásokban a különben is szegényes ingó javak sorában még nem a bútorok, hanem a textíliák, az ágyneműfélék számítottak nagyobb értéknek. Azok pedig könnyen elpusztulnak. A társadalmi ranglétrán fölfelé haladva azonban növekszik a megőrzött tárgyak mennyisége.

A *köznemesség* — a népességnek majdnem öt szatizálka — nagyon tagolt volt. Miközben igyekezett megtartani, sőt megerősíteni az „egységes nemesség” hiedelmét, életmódjában erősen különböző csoportokból állt: a kisebb kastélyban lakó úrtól a parasztnemesig, a kisvárosok nemesi oklevelét őrző csizmadiajáig sokféle életvitel és műveltségtípus jellemezte. A XVIII. század második felének változásai egyfelől megteremtették a gazdaságilag erősebb, műveltebb köznemesi elitet, másfelől megnehezítették az egyre kisebbre osztódó parcellákon gazdálkodó kismesek helyzetét. Az előbbi megteremtette az ország korszerűsítését óhajtó reformmozgalmat, az elszegényedők pedig elavult kiváltságaik védelmével kísérelték meg fenntartani eddigi kivételezett helyzetüket.

A gazdasági élet változásai a nemességnél kisebb létszámú *polgári* (részben értelmiségi) rendnek is kihívást jelentettek: ennek során a patrícius réteg életformája, műveltsége megmerevedett — ám eközben más, mozgékony csoportok is megjelentek a színen.

Az *arisztokrácia* — miközben magába szívta a nagyobb birtokú köznemesi családokat — elkülönült a hazai társadalomtól. A felvilágosult abszolutizmus uralkodói Bécsbe vonzották a magyar főurakat. Ha pedig itthon tartózkodtak, jobbára az újonnan épített barokk, majd klasszicista stílusú kastélyaikban éltek — elzárkózva a környező kisvárosi és falusi világtól.

Képeink e főúri — illetőleg a korabeli városi — életmód egyik legjobban fennmaradt dokumentumtípusának néhány darabjával idézik a felvilágosodás Magyarországnak egyik jellegzetes oldalát.

Benda Gyula

A görög mitológia szerint a titánok, a „nagyatörők”, a Föld és az Ég isteni gyermekei. A leg híresebb titánok között emlegetik Kronoszt, az Idő „állok szívű” istenét, lapetoszt, az emberiséa őst, Prométheuszt és Atlaszt, a titánok atyját, a „mély örvényű” Okeánoszt, a Világtengert, a „magasban lakozó” Hüperiont, a Nap és a Hold atyját, végül Koioszt, az Éggömböt...

A monda szerint az élet hajnalán a Föld urai, a titánok háborúba keveredtek saját leszármazottaikkal. Az utóbbiak azonban, Zeusznak a vezetésével, legyőzték és a mitológiai alvilágnak — a Hádésznek — feneketlen mélyére, a Tartaroszba vetették őket. Csak a mitológia hőseinek — Héraklésznek, Odüsszeusznek vagy Orfeusznek — sikerült az alvilágba lejutniuk és onnan visszatérniük.

AZ ALVILÁG LEJÁRATA

Titánok ugyan csak a mitológiában voltak, de csarnokuk Magyarországon is van. Ennek fölkeresése sem kevés elszántságot és kitaratást kíván. Észak-Magyarországon, Bódvaszilás községtől néhány kilométerre, a Szilasi mészkőfennsíkban nyílik ennek az „alvilág”nak a lejárata: a Meteorbarlangba vezető víznyelő. Hatalmas sziklatömbök között, szűk nyíláson vezet a mélybe a titánokat meglátogatni vágyó ember útja. Később a járat kissé kiszélesedik, s az omladékos, kőtömbökkel teli folyosó aljában kis patakként jelenik meg a járat falairól csöpögő víz. Majd a víz hirtelen három-négy emeletnyi mélységű, kütszerű szakadékban tűnik el. Oda csak hágcsóval lehet leereszkedni. Rövid vízszintes járat következik ez után, majd még két szakadék nehezíti az utat: az egyikük tíz mé-

ter mély függőleges akna. Az aknákon alászállva azután kitarul előttünk Magyarország egyik leghatalmasabb barlangterme, a Titánok csarnoka.

SZTALAGMITOK, CSEPPKŐ-OSZLOPOK

Megcsodálhatjuk a terem ezerarcú cseppkőképződményei között a hófehér álló és függő cseppköveket, a mésztufagátakkal határolt cseppkőmedencék tavait, s bennük az apró kalcitkiválásokat — a barlangi gyöngyöket — és a mennyezetről görbén alácsüngő kis cseppkövek, a *helektitek* tömegét. Ez utóbbiak kialakulását — a zúzvara képződéséhez hasonlóan — a barlangi levegőben lévő kalcium-hidrogén-karbonátnak a kicsapódásával magyarázzák.

A csarnok közepén állnak a terem névadói: a titáni méretű *sztalagmitok**, és *cseppkőoszlopok*. Mintha az istenek ellen egykoron fellázadt titánok tornyosulnának ott kővé válna, mélyen a föld alatt, az óriási terem közepén. Az omladékhégyek, a sziklatömbök is mintha az istenekkel vívott csatájukra emlékeztetnének. S a csarnok alján az alvilág veszélyei tátonganak: 10–20 méter mélységű, félelmetes szakadékok... A titánoknak ezt az alvilági éjszakáját csak ritkán, évente néhány alka-

A TITÁN CSARNOK

A Meteor-barlang cseppkővilága

Lent: látogatóban
a titánoknál

(Borzsák Péter
és Prágai Albert felvételei)

lommal zavarja meg az alvilágba merészkedő, a mindig felfedezni, kutatni vágyó emberek lámpáinak fénye.

SZÁZMÉTERES TEREM

Az eddig fél kilométer hosszan és 130 méter mélyen megismert Meteor-barlangot 1961-ben tarták fel a Vörös Meteor kutatói *Dénes György* irányításával. Ez a barlang a bódvaszilas *Alsó-hegy* triász mészköve és az alatta elhelyezkedő homokköves, agyagpalás, márgás rétegsorok határán keletkezett tektonikus törérendszer mentén alakult ki. A Titánok csarnoka — a *mintegy 100 méter hosszú föld alatti terem* — a víznyelőkön át betörő víz megjelenése előtt is létezett.

Az óriási csarnokból tovább vezető utat — ahol a víz a hasadékok mentén eltűnik — még nem sikerült feltárni. Feltételezik, hogy a barlang a *Vecsem-forrás*sal van összeköttetésben, így összességében mintegy 3 kilométer hosszú barlangrendszer lehet ott.

A barlang csak az *Aggteleki Nemzeti Park* és a *Vörös Meteor Barlangkutató Csoport* engedélyével és barlangászaival külön túrán, kutatóöltözékben és megfelelő felszereléssel látogatható. Fáradtságos és veszélyes mászás után érkezhetsz el a látogató a máig sem teljesen feltárt, titokzatos alvilági csarnokba.

Dr. Tózsai István

Következik: Alvilági vizeken.

OK DKA

